

DE SMIENT

Henk van den Brink

'Soms vliegt de heele troep op en dat is dan een prachtig tooneel. Een wolk van vogels maakt zich los van de zee en klapwiek omhoog, daarbij wordt het geraas van de vleugels overstemd door het fluiten van de Smienten, die nooit iets kunnen beleven, of ze roepen 'hoei, hie, hoe.' Zo beschreef Jac. P. Thijsse in 1904 in 'Het Vogeljaar' het opvliegen van een troep smienten langs de Zuiderzeekust. De kust van het IJsselmeer (vooral in Friesland) is nog steeds een belangrijke verblijfplaats voor dit fraaie eendje met z'n karakteristieke geluid. Het fluiten van smienten is ook 's nachts boven stad of dorp wel eens te horen, als er een groep overtrekt.

Maar de smient heeft meer kwaliteiten dan z'n geluid. Vooral de mannetjes mogen gezien worden; wat dat betreft doen zwartwit afbeeldingen de vogel geen recht. De kop is roodbruin met een heldergele kruinstreep, de borst is wijnrood, rug en flanken zijn fijn gestreept grijs, onderbroken door een wit vleugelveld, de buik is wit en de onderstaart zwart. In de vlucht valt vooral het witte vleugelveld op, dat dan een min of meer rechthoekige vorm blijkt te hebben. De vrouwtjes zijn, zoals bij de meeste eenden, voornamelijk onopvallend bruin gekleurd.

In ons land komt de smient vooral in het winterhalfjaar voor, als doortrekker en wintergast. Het aantal broedgevallen is te verwaarlozen; vaak betreft het dan ook nog halftamme lokvogels uit eendenkooien. Het broedgebied van de smient omvat IJsland, Schotland, Scandinavië en het grootste deel van de Sovjetunie. Daar komt hij vooral voor in de omgeving van zoetwaterplassen in de taigazone, minder in de noordelijker gelegen toendra. De vogels die we in Nederland aantreffen komen voor een deel uit Scandinavië, maar vooral uit het westen van de Sovjetunie. Behalve in Nederland, overwinteren ze in oevng West-Europa en in Noord-Afrika. 's Winters kan de smient in ons land soms even talrijk zijn als de gewone wilde eend. In januari 1983 werden bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse internationale watervogeltelling 350.624 smienten en 363.397 wilde eenden geteld. We komen de smient echter niet overal tegen, zoals de wilde eend. Z'n voorkomen is veel meer gekoncentreerd in een beperkt aantal gebieden, waar dan ook enorme aantallen aangetroffen kunnen worden. De belangrijkste verblijfplaatsen liggen in het waddengebied—inclusief

Lauwersmeer —, aan de Friese IJsselmeerkust, in het Deltagebied en landinwaarts in de veenweidegebieden van Noord- en Zuid-Holland en vooral Friesland. Het aantalsverloop is in Noord-Nederland anders dan in het zuiden, en in het binnenland anders dan aan de kust. In augustus komen de eerste smienten in ons land aan. In september neemt het aantal sterk toe en de meeste kustgebieden zijn dan bezet. In het waddengebied wordt het maximum bereikt in oktober/november. Daarna daalt het aantal hier tot een lager niveau, dat de rest van de winter en het vroege voorjaar ongeveer gelijk blijft. In het Deltagebied wordt 's winters het maximum bereikt. In het binnenland nemen de aantallen in het najaar maar langzaam toe. In Noord- en Zuid-Holland worden 's winters de meeste gezien; in het noordoosten van het land in het voorjaar.

Voedsel

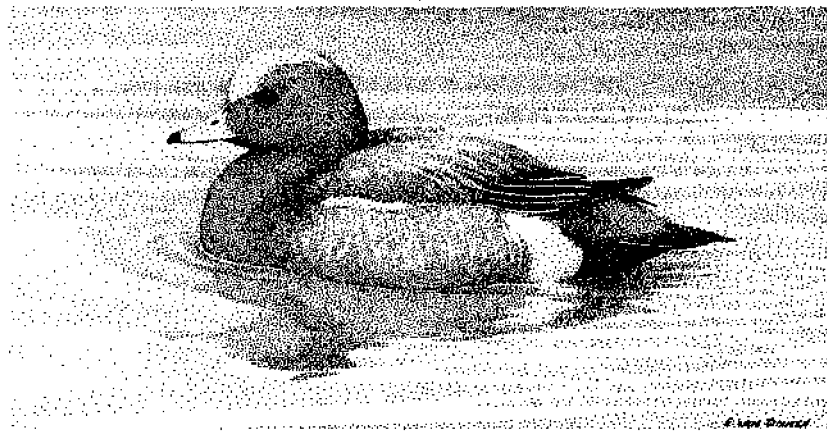
Dit patroon hangt nauw samen met het voedselaanbod dat de smient ter beschikking staat. Het is een echte grazer, in tegenstelling tot de meeste eendesoorten, die meer waterplanten en in sommige gevallen diëtiek voedsel eten. Smienten eten vooral het blad van grassen en sommige andere planten en soms ook het zaad. In hun eetgewoontes lijken ze dus meer op ganzen en zwanen. In de herfst benutten de smienten vooral de

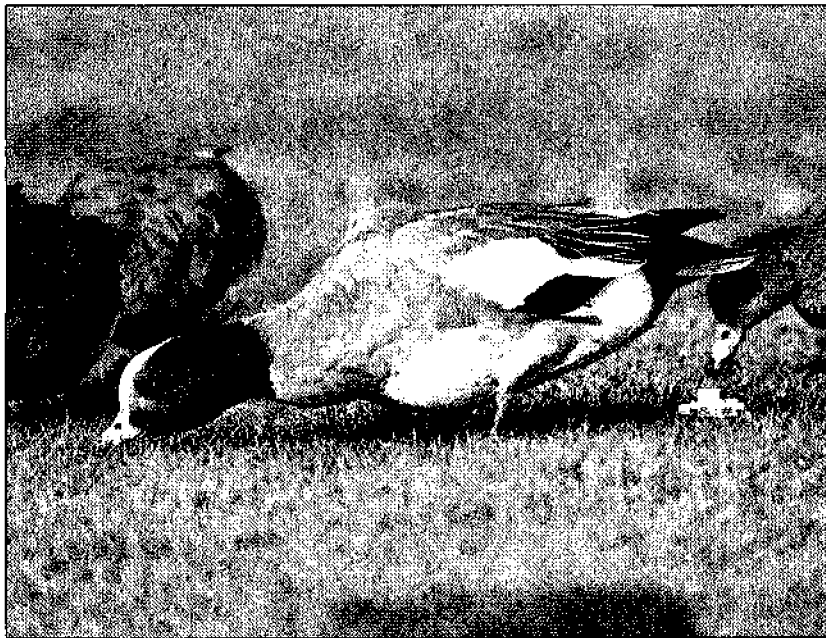
op dat moment grote voedselvoorraad van de op de kwelders groeiende zee kraal. In de winter, wanneer deze voedselbron uitgeput raakt, schakelen ze steeds meer over op grassen. Vorst en sneeuwval maken het voedsel onbereikbaar; de smienten trekken dan uit Noord-Nederland naar het Deltagebied of nog zuidelijker. Het kultuurgrasland is vooral in het voorjaar, wanneer de overgebleven grasmatten nieuwe uitlopers vormt, aantrekkelijk. Daarbij houdt de smient van natte voeten: vooral weilanden die onder water staan (bijv. boezemlanden) zijn favoriet. In de loop van maart en april verdwijnen de smienten weer richting broedgebied, al blijven 's zomers wel eens kleine groepjes achter. De verschuiving in voedselkeuze, en daarmee in verspreiding, van de smient vertoont sterke gelijkenis met die van de brandgans, een soort met overeenkomstige eetgewoontes.

Rustgebieden

Behalve door het voedselaanbod wordt de aanwezigheid van smienten vooral bepaald door de faktor rust.

Zoals de meeste eenden foerageren smienten voor- • namelijk 's nachts. Overdag slapen ze of rusten ze uit, en vanzelfsprekend willen ze daarbij niet gestoord worden. De gewenste rust vinden ze meestal op open water: van het IJsselmeer of van de Waddenzee, van me-

ren in het binnenland en van de slenken in de Lauwersmeer.

Per provincie bekeken herbergt Friesland verreweg de meeste smienten; alles wat ze zoeken is hier volop aanwezig. Belangrijkste gebieden zijn zoals gezegd Waddenzee- en IJsselmeerkust, maar ook in het binnenland zijn grote concentraties te vinden, onder andere in de omgeving van het Sneekermeer. Langs de Groningse waddenkust komen naar verhouding heel weinig smienten voor, wat waarschijnlijk met de vegetatie te maken heeft: hier groeit veel rood zwenkgras en dat schijnen ze niet zo lekker te vinden. In de Dollard, waar de kwelders vooral met fioingras begroeid zijn, komen wel weer grote aantallen voor (maximaal 46.000). In het Groningse en Drentse binnenland zijn vrijwel geen grote pleisterplaatsen: smienten houden niet van graslanden op klei of zand. De weinige gebieden van betekenis zijn dan ook veengebieden: Leekstermeer/Matsloot (maximaal 11.000) en omgeving Zuidlaardermeer (Onner/Oostpolder).

Lauwersmeer

Een gebied tenslotte verdient aparte bespreking: de Lauwersmeer. De eerste jaren na de afsluiting in 1969 was dit gebied, dankzij de massale groei van zeekraal, een waar luilekkerland voor smienten, vooral in het najaar. Ze waren er relatief altijd heel vroeg bij, de top werd gewoonlijk vóór half oktober bereikt (soms wel 60.000). Als de zeekraal, waaraan ook brandganzen zich tegoed deden, op was vertrokken de smienten. In winter en voorjaar waren de aantallen veel lager. Naarmate na verloop van jaren de zeekraal—een zoutminnende plant—afnam, werd ook het aantal smienten in het najaar kleiner. Daarentegen werd het aantal in het voorjaar steeds groter, naarmate de grazige vegetatie een grotere oppervlakte ging beslaan. In het seizoen 80/81 waren de aantallen voor het eerst na de jaarwisseling groter dan ervoor. Sindsdien heeft de situatie zich gestabiliseerd, zowel in voor- als najaar zijn de smienten er gebleven.

Het Lauwersmeer is nog steeds aantrekkelijk voor de smient, al is het beschikbare aantal door de komst van het militair oefenterrein kleiner geworden. Hoe het met de rust gesteld zal zijn, als er geschoten gaat worden, blijft afwachten. Nu al wordt die rust soms grondig verstoord door recreatie: één surfer kan voldoende zijn om alles de lucht in te jagen. Een mooi gezicht en een fraai gehoor, maar dat is niet de bedoeling.